

NOTAT

24. juni 2021

EU's indre marked i en coronatid

Kontakt:

Økonom,

Søren Østervig

+45 50 95 48 33

sao@thinkeuropa.dk

Seniorrådgiver

Jan Høst Schmidt

+45 53 76 27 08

jhs@thinkeuropa.dk

RESUME Covid-19-pandemien kan økonomisk inddeles i to bølger indtil nu. Under første bølge i foråret 2020 faldt både vare- og tjenesteydelseseksporten betydeligt. Men mens varehandlen ser ud til være genoprettet, særligt inden for EU, er tjenestehandlen fortsat 23-28 pct. under 2019-niveauet i EU. Det skyldes bl.a. højere krav til personmobilitet i handlen af visse tjenesteydelser, f.eks. turisme, men også generel usikkerhed hos erhverv og forbrugere, så det er usikkert hvor hurtigt handlen med tjenesteydelser for alvor kommer i gang.

Alle EU-lande har oplevet fald i samhandlen på både vare- og tjenesteydelser med undtagelse af Irland. Danmark ligger i den tredjedel, som har oplevet de mindste tab. Samlet set har krisen dog været relativt mild for samhandlen i EU, men hvordan et land har klaret sig, afhænger i høj grad af den industrielle komposition inden for hvert land, idet krisen har været særdeles hård for enkelte brancher. Derfor har de sydeuropæiske lande også været ofrer for omstændigheder, der er mindre favorable for dem grundet deres høje afhængighed af turismesektoren.

Ser man ud i verden, har EU's vareeksportperformance under coronakrisen til sammenligning været ganske tilfredsstillende og haft en hurtigere genopretning end både USA og Storbritannien. Kinas vareeksport lå - efter et pludseligt og voldsomt dyk i begyndelsen af pandemien - ca. 20 pct. over 2019-niveau i slutningen af 2020.

Men handlen alene fortæller selvsagt ikke alt om økonomiernes tilstand i coronatiden. Det generelle økonomiske aktivitetsniveau blandt EU-landene viser, at de nord- og østeuropæiske lande er tættere på deres før-krise aktivitetsniveau, mens de sydlige lande stadig er langt fra udgangspunktet. I Danmark var aktiviteten f.eks.

allerede i sommeren 2020 3-5 pct. under 2019-niveau, mens Spanien - det hårdest ramte EU-land – stadig er langt fra 2019-niveau.

Til sidst ser det ud til, at restriktioner har haft betydelig mindre effekt under pandemiens anden bølge end under den første. Det indikerer, at forbrugere og virksomheder har haft tid til at forstå og operere under restriktionernes indflydelse, da anden bølge ramte. Det er også muligt, at der fra politisk side har været en læringsproces med de sundhedsmæssige restriktioner, der er blevet indrettet, så de bedre tilgodeser både sundhedstilstanden og de økonomiske aktører.

Skal man se frem, er der grund til forsigtig optimisme på vegne af europæisk økonomi. Dog er to udviklinger værd at holde øje med: USA og Kina ser ud til at være kommet betydeligt hurtigere tilbage over 2019-niveau i økonomisk aktivitet, mens EU fortsat – særlig i Sydeuropa – er under 2019-niveau og forventer lavere vækst frem mod 2022. Den skæve fordeling i EU-landenes økonomiske situation her i udgangen af anden bølge, giver også stof til eftertanke. De sydlige EU-lande havde allerede før krisen lavere produktivitet, og i sidste ende er det derfor i alles interesse, at uligheden mindskes de kommende år. Hertil kommer bl.a. EU's genopretningsplan i spil, og EU's samlede coronahåndtering vil derfor også skulle vurderes i lyset af genopretningsplanens succes til at mindske den fremtidige ulighed mellem landene.

Da covid-19-pandemiens anden bølge ramte Europa, var de økonomiske konsekvenser af den første bølge i Europa endnu ikke afbødet, og markederne måtte igen indstille sig på markant lavere aktivitet og udfordringer, der mindede om første bølge. I mange henseender var anden bølge i sundhedsmæssig forstand mindst lige så kraftig som den første, men den ser ud til i mindre grad at have påvirket den økonomiske situation. I dette notat præsenterer Tænketanken EUROPA tal for, hvordan samhandlen i EU's indre marked har udviklet sig under henholdsvis den første og anden bølge, og hvordan krisen har ramt de enkelte lande.¹ Herefter undersøges det, hvordan EU har klaret sig ift. omverdenen og hvordan restriktionerne har påvirket henholdsvis første og anden bølge.

Handlen med varer i EU under coronakrisen

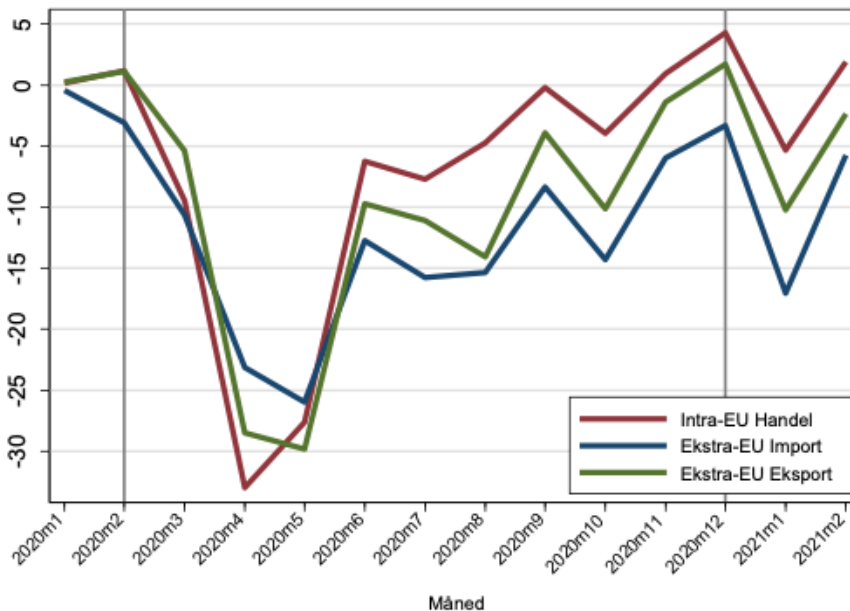
Vi handler ekstremt meget med hinanden i Europa. Faktisk går omkring to tredjedele af medlemslandenes vareeksport til andre medlemslande.² Det er resultatet af en øget økonomisk integration, der sikrer minimale friktioner i samhandlen mellem EU-landene. Så da alle EU-lande blev ramt af coronakrisen samtidigt, var der derfor en stor risiko for, at det ville få store konsekvenser for den indbyrdes samhandel og dermed landenes økonomi.

De følgende sider dykker ned i udviklingen i handlen internt i EU samt importen til og eksport fra EU under coronakrisens første og anden bølge.

¹ For en dybere gennemgang af første bølges mekanismer, effekter og udviklingen af de økonomiske tilstande på det indre marked og globalt, se Tænketanken EUROPA's rapport *Europa: #GenstartEU – Konsekvenser for EU's indre marked af coronakrisens første bølge* (Januar 2021).

² Særligt de nyere medlemslande fra Østeuropa har en større samhandel med det indre marked, imens de vestlige og mest udviklede lande handler relativt mere med resten af verden.

Figur 1: EU's varehandel under coronakrisen

Kilde: Tænketanken EUROPA's egne beregninger baseret på Eurostat (DS-018995)

Første bølge af coronakrisen ramte det indre marked med en enorm hastighed og satte meget af varehandlen midlertidigt i stå. Således lå handlen mellem EU-lande (intra-EU-handel) 33 pct. under 2019-niveau³ i april 2020, mens importen fra omverdenen (ekstra-EU-import), hvoraf de største partnere er USA og Kina, lå 26 pct. under 2019-niveau i maj 2020. Importen fra resten af verden er særlig nødvendig for at sikre en stabil produktion i medlemslandene, da faldende importmuligheder af delkomponenter fra omverdenen bremser produktionen og i sidste ende også eksportmulighederne.

Eksporten til omverdenen (ekstra-EU-eksport) lå i 2020 ligeledes langt under 2019-niveau under første bølge med 30 pct. lavere eksport end i 2019.

Mest overraskende er den hurtige stigning, der prægede handlen umiddelbart efter de første nedlukninger og hen over sommeren 2020. Særligt handlen inden for det indre marked voksede hurtigt og var i slutningen af sommeren næsten tilbage på sit 2019-niveau. Handlen med tredjelande var langsommere i sin genopretning. Dette kan med stor sandsynlighed tilskrives to ting: 1) en suboptimal produktionskapacitet i Kina, der sendte chok gennem en række globale værdikæder og 2) en mere fluktuerende smitte globalt, hvor lande oplevede varierende succes med at nedbringe smitten og holde den lav.

³ Referencepunktet er samme periode ét år tidligere med undtagelse af datapunkter i 2021 hvor det er to år før.

I december 2020 oplevede EU-handlen et yderligere dyk, som falder sammen med højere smitte og nye restriktioner i mange af medlemslandene. Det er derfor nærliggende at kategorisere dette fald som den økonomiske anden bølge i krisen.⁴

Af de tre handelstyper, var varehandlen internt i EU mindst påvirket under denne anden bølge og lå således i januar 2021 kun 5 pct. under 2019-niveau efter et fald på 9,5 procentpoint fra december. Selvom vi i et kontrafaktisk scenarium, hvor coronakrisen aldrig fandt sted, havde forventet en strukturel vækst i eksporten på mellem 2-3 pct. i 2020⁵, er dette fald i anden bølge lavere end hvad der kunne frygtes.

Handlen med tredjelande var i højere grad ramt af chokket fra anden bølge, hvor ekstra-EU-eksporten lå 10 pct. under 2019-niveau og faldt med 12 procentpoint fra december. Ekstra-EU-importen lå 17 pct. under 2019-niveau og faldt med 13,5 procentpoint fra december.

Den økonomiske effekt af anden bølge på EU-samhandlen var således langt mindre end første bølge, og den hurtige genopretning efter første bølge indikerer, at langtidseffekterne fra anden bølge også vil være overkommelige.

Ydermere kan det relativt lave fald i intra-EU-handlen under anden bølge ift. første potentielt forklares med bedre koordinerede fælles EU-tiltag, der tillader højere grad af samarbejde mellem medlemslande, og dermed et lavere dyk i den økonomiske aktivitet.⁶

Handlen med tjenesteydelser i EU under coronakrisen

Hvor intra-EU-handlen med varer udgør ca. to tredjedele af den samlede EU-handel, er der mindre EU-samhandel med tjenesteydelser, som udgør ca. halvdelen af den totale tjenestehandel. Det skyldes blandt andet store forskelle i økonomiernes struktur, hvor nogle lande ikke har nok output i servicesektoren til at være konkurrencedygtige og derfor primært eksporterer varer eller generelt handler meget lidt. Andre lande har en høj grad af økonomisk afhængighed i deres turisme, såsom de sydeuropæiske lande, eller en højt udviklet finansiel sektor, såsom

⁴ Der fastholdes ikke en konkret dato hvorfra anden bølge starter, da forskellige indikatorer og nøgletal kan reagere på anden bølge med forsinkelse. I stedet lader vi data fortælle, hvornår anden bølge kan tydes, uafhængig af sundhedssituationen i den konkrete region på dette tidspunkt.

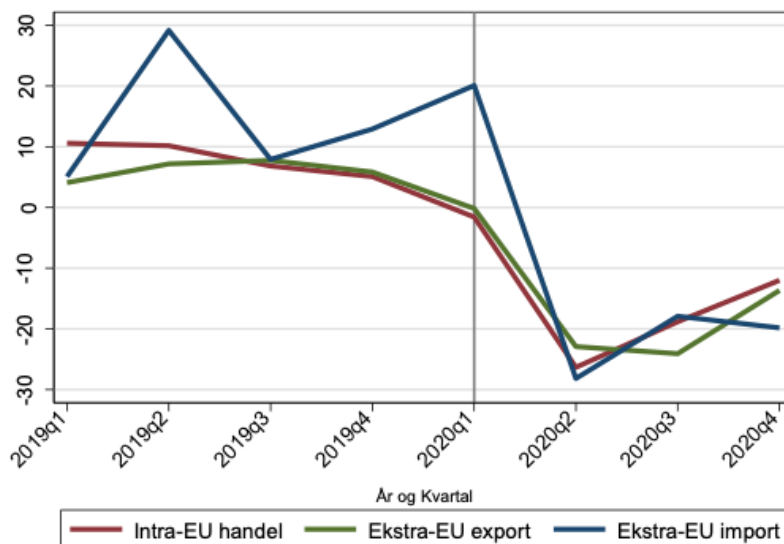
⁵ Dette er den gennemsnitlige årlige vækst mellem 2012 og 2019.

⁶ Et eksempel på sådanne koordinerede tiltag findes i Tænketanken EUROPA's notat *Grænselukninger og varehandlen*, der omhandler transporten af varer på det indre marked, når grænserestriktioner indføres (april 2021).

Irland, Luxembourg og Holland, der med fordelagtige skattesatser for virksomheder kan tiltrække global interesse og samhandel med tjenesteydelser.

Det er heller ikke nogen hemmelighed, at det indre marked, såvel som resten af verden, har været langsommere med liberaliseringer i handlen med tjenesteydelser end for varehandlen. Hvor varehandlen har været kontinuerligt i søgelyset for multi- og bilaterale aftaler, der sænker handelsfriktionen, har tjenesteydelser ikke haft samme politiske fokus. Derfor eksisterer der en manglende fælles tilgang til handlen med serviceydelser både inden for det indre marked og globalt, der hæmmer samhandelsniveauet. Ikke desto mindre er EU blandt toppen, når det kommer til handel med tjenesteydelser, og som enkeltstående marked er det verdens største eksportør.

Figur 2: EU's handel med tjenesteydelser under coronakrisen

Kilde: Tænketanken EUROPAs egne beregninger baseret på Eurostat (bop_eu6_q)

Handlen med tjenesteydelser har været fundamentalt anderledes påvirket end varehandlen. Det skyldes den store post i EU-regnskabet, der tilhører rejser, som på trods af moderate formildende omstændigheder over sommeren 2020, har kørt på lavt blus.

Modsat varehandlen, er der højere krav til personmobilitet i handlen af visse tjenesteydelser, og derfor ser vi ikke samme tegn på en hurtig genopretning. Under andet kvartal af 2020 faldt samtlige handelstyper til et niveau mellem 23 og 28 pct. lavere end i samme periode i 2019 og med en væsentlig langsommere genopretning end i varehandlen. Der er derfor god grund til at være mere pessimistisk på vegne af servicesektoren i EU.

Selvom restriktionerne i anden bølge ikke var lige så hårde som i første, har mobiliteten af personer stadig været så begrænset, at flere kernebrancher i servicesektoren opererer langt fra 2019-niveauet. Der eksisterer desværre ikke ligeså opdateret data for servicesektoren, og da flere europæiske lande løsnede op for restriktioner i foråret 2021, kan vi endnu ikke se effekten af disse. Det er dog forventeligt, at der med testkrav og ikke-vaccinerede individer stadig eksisterer en signifikant lavere efterspørgsel på eksempelvis rejser, selvom udbuddet langsomt vokser.

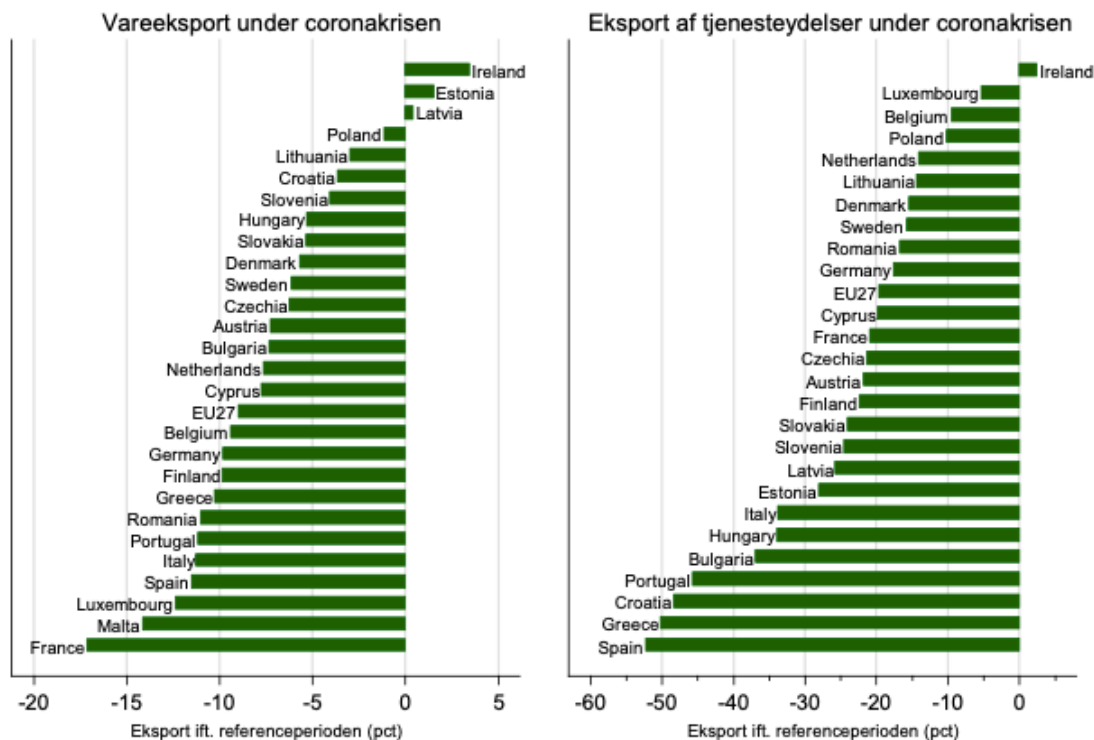
At regne med, at det manglende udbud af rejser alene forklarer tabet, vil være kilde til en over-optimistisk prognose for handlen i 2021. Den lurende usikkerhed ift. både forbrugerens sundhed og den økonomiske fremtid kan ikke afskrives, og dermed vil der selv uden rejserestriktioner stadig være potentiale til, at efterspørgslen ligger under 2019-niveau.⁷

Coronakrisens vindere og tabere

Ret beset er der meget få lande, der kan betegnes som vindere, da vi må formode, at krisen har efterladt et hul i økonomien hos næsten alle lande. Ikke desto mindre er nogle lande kommet meget bedre ud af krisen end andre. Med en union som EU, hvor landene er meget forskellige af historiske, politiske, økonomiske, kulturelle og institutionelle årsager, er det også forventeligt, at landene har reageret forskelligt på chokket og den dynamiske udvikling af krisen.

⁷ Denne mekanisme er allerede dokumenteret på lokale amerikanske forbrugermarkeder. Se f.eks. National Bureau of Economic Research, juni 2020, <https://www.nber.org/papers/w27432>

Figur 3: Eksporttab i EU

Kilde: Tænk tanken EUROPAs egne beregninger baseret på Eurostat (DS-018995, bop_c6_q og bop_eu6_q)

Den samlede danske eksport ligger i den bedre halvdel af EU-lande, hvor vareeksporten er faldet med 5,7 pct. i forhold til førkrise-niveaue, og tjenesteeksporten er faldet med 15,5 pct. Dette er, særligt for tjenesteeksporten, et markant fald men altså ikke i nærheden af de største tabere blandt EU-medlemslandene:

De sydeuropæiske lande har som bekendt været hårdt ramt af både smitte og nedlukninger, og dette har spillet ind på deres eksportperformance under krisen. Særligt blandt de populære feriedestinationer omkring Middelhavet har serviceindustrien tabt meget grundet manglen på turisme.

En række østeuropæiske og baltiske lande har klaret sig fint i enten vare- eller tjenesteeksporten, hvoraf både Polen og Litauen generelt har holdt eksportniveauet højt på trods af krisen.

Lande som Sverige og Tyskland, der i deres økonomiske struktur minder om Danmark, har ikke klaret sig lige så godt, men ligger dog langt fra de dårligst performerende lande. Samtidig har lande med høj eksportafhængighed af finansielle og forretningsmæssige tjenesteydelser, Luxembourg, Irland og Holland, ikke opnået

samme store tab på tjenesteeksporten, fordi disse brancher ikke afhænger af mobiliteten af mennesker i samme grad som turisme.

10 medlemslande oplevede under anden bølge, at vareeksporten i perioden opnåede mindst samme niveau som i 2019 og dermed viste tegn på meget hurtig genopretning til normalt niveau. Disse er Estland, Irland, Kroatien, Letland, Litauen, Polen, Slovakiet, Slovenien, Tjekkiet og Ungarn. Dog har visse af disse lande et stort tab i første bølge, der resulterer i et samlet tab på vareeksporten under krisen.

For tjenesteeksporten har Irland som eneste medlemsland opnået eksport i anden bølge, der oversteg samme periode i 2019. For de fleste andre lande, herunder også Danmark, er niveauet for tjenesteeksporten stadig væsentligt under førkrise-niveauet i perioden under anden bølge. Dog udviser 23 ud af 27 EU-lande tegn på, at tjenesteeksporten er forbedret under anden bølge.

Fra et dansk perspektiv, må det siges, at krisen samlet set har været relativt mild for samhandlen. Generelt har landenes industrielle komposition spillet en stor rolle for hvor hårdt de enkelte lande er blevet ramt, idet krisen har været særdeles hård for enkelte brancher. De sydeuropæiske lande har derfor i høj grad været offer for omstændigheder, der er mindre favorable for dem grundet deres høje afhængighed af turismesektoren.⁸

EU i et større perspektiv

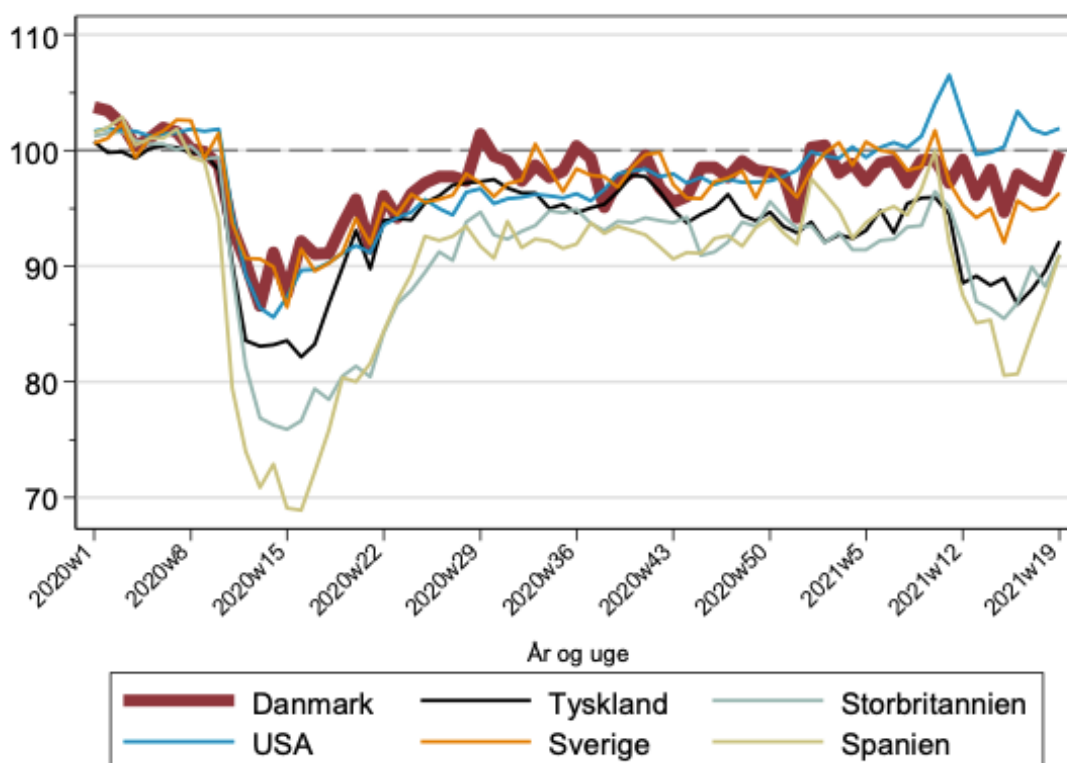
EU's vareeksportperformance under coronakrisen har været ganske tilfredsstillende og haft en hurtigere genopretning end både USA og Storbritannien. Særligt Storbritannien kan frygtes at bruge lang tid på at vende tilbage til udgangspunktet grundet de negative handelseffekter fra Brexit oveni pandemien.

Kinas eksport oplevede det største dyk i første bølge blandt alle de store verdensøkonomier og faldt med 45 pct. ift. referenceperioden (2019), men siden da, er den vokset med et uhørt tempo, og lå i slutningen af 2020 hele 20 pct. over niveau. Flaskehalse i forsyningskæderne og containermangel har betyde, at efterspørgslen på kinesiske inputs er midlertidigt steget, og dette presser priserne op til fordel for Kina.

⁸ For yderligere gennemgang af de industrier, der har været hårdest ramt af restriktioner og den industrielle kompositions rolle i forklaringen af det samlede eksporttab, se Tænketanken EUROPA's rapport, *#GenstartEU – Konsekvenser for EU's indre marked af coronakrisens første bølge* (januar 2021)

Men handlen fortæller ikke alt om økonomiernes tilstand i coronatiden. Dertil skal vi se nærmere på det generelle økonomiske aktivitetsniveau:

Figur 4: Den økonomiske aktivitet i udvalgte lande

Kilde: Tænk tanken EUROPAs egne beregninger baseret på OECD (Weekly Tracker of Economic Activity)

Denne indikator, blandt andre, benyttes til at estimere de officielle BNP-tal fra OECD, og selvom samtlige elementer i BNP-estimerne ikke er inkluderet, er dette et pålideligt mål for den helt overordnede økonomiske situation i landene uge for uge. Denne indikator afviger fra handlen, da den udover at inkludere den internationale del af landenes aktivitet også inkluderer national produktion og forbrug. For lande, der er mindre globaliserede, er udenrigsøkonomien mindre proportionel med landets BNP, men omvendt er de store globale økonomier ofte meget involveret i den internationale økonomi gennem handel.⁹

Da krisen var værst i Danmark, lå aktivitetsniveauet omkring 14 pct. lavere end i referenceperioden, men denne nedgang var midlertidig, og allerede fra sommeren 2020 var aktiviteten kun 3-5 pct. under 2019-niveau. Anden bølge har ikke givet

⁹ BNP-indikatoren fra OECD inkluderer desværre ikke Kina. Dog peger en række analyser fra internationale organisationer på, at Kina har oplevet vækst i 2020, og at 2021 forventes at blive et økonomisk rekordår.

udsving på den danske økonomiske aktivitet, og dette kan blandt andet tilskrives udvidelsen af hjælpepakker i 2021 og udbetaling af indefrosne feriemidler, der har holdt forbruget højere end det ellers ville være.

Andre EU-lande har været mindre heldige, hvor Spanien var hårdest ramt af samtlige medlemslande og så aktivitetsniveauet dale med 31 pct., da krisen var værst. Selv over sommeren 2020, da restriktioner blev udfaset, nåede Spanien ikke i nærheden af sit 2019-aktivitetsniveau, hvilket formentlig skyldes manglen på rejsevillige turister. Anden bølge medførte igen et mindre dyk i aktiviteten i Spanien og på trods af en delvis genopretning igen i foråret 2021, ligger Spanien stadig langt fra 2019-niveauet.

Storbritannien har ligeledes haft svært ved at opnå samme økonomiske aktivitet som i 2019, og dette på trods af en høj grad af vaccinationer og udfasning af restriktioner i slutningen af perioden. Dette kunne endnu en gang være en latent konsekvens af Brexit, hvorfor Storbritannien risikerer at se de andre lande øge afstanden på trods af fuld genåbning på de britiske øer.

Sverige og Tyskland der, selvom de økonomisk minder om Danmark, begge har måtte se endnu et dyk i aktiviteten under anden bølge, vidner også om, at timingen af de danske tiltag med udvidelse af hjælpepakker og udbetaling af feriepenge har været fordelagtig. Sverige og Tysklands dyk under anden bølge er dog stadig markant mindre end under første.

Blandt de nordeuropæiske lande har Tyskland haft særligt svært ved at drive aktivitetsniveauet tilbage. Dette kan skyldes, at Tyskland i anden bølge har haft et højere restriktionsniveau end andre lande. Fra et dansk handelssynspunkt er dette ikke ideelt, da Tyskland normalvis aftager 15 pct. af den samlede danske eksport, og en stagnering af den tyske økonomiske aktivitet kan derfor give udslag i den danske eksportvækst i fremtiden.

Den amerikanske økonomi ramte 2019-aktivitetsniveauet ved udgangen af 2020, og er blandt de hurtigste lande ifølge OECD-data til at nå genopretning. Kigger vi blot på den seneste periode efter marts 2021, er USA sammen med kun Australien, Sydkorea, Indonesien, New Zealand og Rusland de eneste OECD-lande med mere aktivitet end i 2019.

Blandt EU-landene peger analysen på, at nord- og østlandene er tættere på deres før-krise BNP-niveau, imens de sydlige lande samt enkelte nordlige stadig er langt fra udgangspunktet.

Denne skæve fordeling i medlemslandenes økonomiske situation her i udgangen af anden bølge gør det også vanskeligt at vurdere EU's samlede performance. Hvorvidt EU har haft succes med håndteringen af coronakrisen er ikke blot et spørgsmål om det samlede over- eller underskud i væksten i forhold til 2019, når verden er tilbage til normale tilstande. Det er også et spørgsmål om ligheden blandt medlemslande, for når den sydlige del af EU-landene allerede før krisen havde lavere produktivitet og vækst og samtidig rammes hårdere, er der grobund for, at afstanden mellem landenes velstand øges over tid. Selv de mindst åbne nordlige lande vil ikke drage nytte af et fattigere sydligt EU, og i sidste ende er det derfor i alles interesse, at uligheden mindskes de kommende år. EU's genopretningsplan vil, hvis den implementeres effektivt, kunne bidrage til at rette op på noget af uligheden mellem EU-landene, og EU's samlede coronahåndtering skal derfor også vurderes i lyset af genopretningsplanens succes til at mindske uligheden mellem lande.

Restriktioner fortsætter, men med mindre betydning

Som observeret gennem hele 2020 har der været stor forskel på, 1) hvor hårdt medlemslandene har været ramt af restriktioner, samt 2) hvilke industrier der har vist sig særligt påvirkede af restriktioner.

En række forklarende faktorer, herunder de to ovenstående, blev undersøgt af Tænketanken EUROPA for deres medvirken til handelstabet under coronakrisens første bølge.¹⁰ Den største forklaringssevne og effekt skulle findes blandt netop industrisammensætningen og restriktionsniveauet i landet.

Der er imidlertid en klar tendens gennem de forrige afsnit: At anden bølge ikke har givet samme store udslag som første. For handlen med varer og tjenesteydelser er det endog svært at se, at en anden bølge overhovedet har ramt det indre marked. Anden bølge er mere udtalt blandt landenes overordnede økonomiske aktivitet, men der er stadig markant forskel på udslag mellem første og anden bølge.

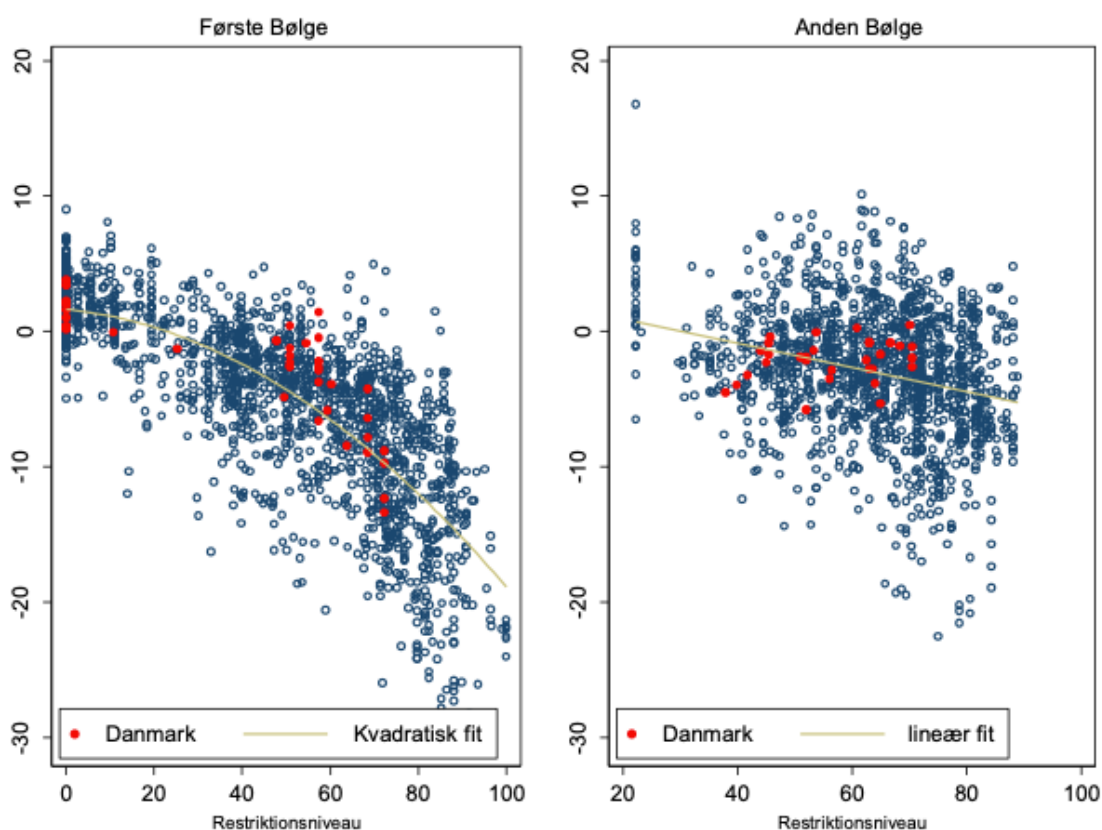
En forklaring herfor kunne være, at restriktionerne i virkeligheden har været mildere under anden bølge. Data fra Oxford Covid19 Government Response Tracker peger dog på, at perioden i anden bølge også var kendetegnet ved mange restriktioner, og at restriktionsniveauet ikke var meget mindre end under første bølge.

¹⁰ #GenstartEU – Konsekvenser for EU's indre marked af coronakrisens første bølge, Tænketanken EUROPA, januar 2021.

Det globale gennemsnitlige restriktionsniveau var lavere under anden bølge, men der er for de fleste store lande tale om et vedholdende og højt niveau af restriktioner gennem hele krisen. Uanset om restriktionsniveauet var højere eller lavere i anden bølge, kan vi dog bruge variationen til at fortælle noget om korrelationen mellem restriktionsniveauet og det økonomiske aktivitetstab.

Gøres dette for hvert land-uge kombination, ses der en tydelig sammenhæng mellem økonomisk tab og restriktionsniveau under krisens første bølge:

Figur 6: Restriktionsniveau og økonomisk tab i første og anden bølge

Kilde: Tænk tanken EUROPAs egne beregninger baseret på OECD og Oxford Covid-19 Government Response Tracker. **Note:** Første bølge slutter i uge 39, 2020

Hver cirkel i diagrammet indikerer en land-uge kombination og markerer, hvor det økonomiske aktivitetsniveau har været for det givne land i den givne uge på den lodrette akse. Den vandrette akse indikerer, hvor højt restriktionsniveau det givne land har haft i samme uge. Korrelationen under første bølge er statistisk signifikant og melder om et større økonomisk tab for lande-uge-observationer, der havde et højere restriktionsniveau.¹¹ Det melder også, at de lande med allerlavest

¹¹ Et økonomisk studie fra Bruegel (september 2020) undersøger også restriktionernes rolle på økonomien og udleder, at disse er en vigtig forklarende faktor for det økonomiske tab i starten af krisen: <https://www.bruegel.org/wp-content/uploads/2020/09/PC-18-2020-22092020-final.pdf>

aktivitetsniveau ift. referenceperioden benytter sig af de skrappeste restriktioner. Den danske økonomi følger også dette mønster.

Samme graf for anden bølge giver dog et andet billede af restriktionernes rolle. Korrelationen mellem økonomisk aktivitet og restriktionsniveau efter uge 40 er også statistisk signifikant, men med en meget lav effektstørrelse, der indikerer, at lande med høje restriktionsniveauer i anden smittebølge ikke har et væsentligt lavere økonomisk aktivitetsniveau. Desuden falder restriktionsniveauets evne til at forklare økonomiske tab meget i anden bølge, hvor det i første bølge kunne forklare omkring 60 pct. af variationen i BNP-indikatoren, til kun at forklare omkring 7 pct.

Så hvorfor skulle restriktionerne ingen tydelig effekt have på den økonomiske performance i anden bølge? Det er oplagt at tro, at læring spiller en stor rolle. Forbrugeren og virksomheden har under første bølge haft tid til at forstå og operere under restriktionernes indflydelse. Når virksomheden lærer, hvordan den bedst fungerer under restriktionerne, aftager de negative effekter også.

Da de første restriktioner kom, blev virksomhederne tvunget til at tænke i nye baner, således at medarbejderhjemsendelser, åbningstider i fysiske butikker og lignende forhold kunne foregå med mindst mulig påvirkning for virksomheden.

Det gælder for eksempel detailhandlen, hvor nye e-handelsplatforme opstod i kølvandet på de første nedlukninger, således at salget fortsat havde afsætningsmuligheder.¹² Det må samtidig forventes, at hjemsendelser af medarbejdere har medført nye, sandsynligvis også digitale, arbejdsgange, der ikke har været optimerede fra start. Produktiviteten blandt virksomheder med hjemsendte medarbejdere må derfor forventes at have været større efter en læringsperiode, hvorfor et givet restriktionsniveau i anden bølge har mindre alvorlige konsekvenser for de påvirkede virksomheder.

Såfremt restriktionerne også manifesterer sig i forbrugernes usikkerhed, er det nærliggende at tro, at forbrugerne har været mere villige til at bruge penge senere i krisen, hvor restriktioner er blevet hverdag og ikke har den samme koncentrede effekt som i starten af krisen.

¹² Voksende e-handel bør få EU til at vedtage forslag om et styrket digitalt indre marked, Tænketanken EUROPA, juni 2021, <http://thinkeuropa.dk/oekonomi/voksende-e-handel-boer-faa-cu-til-vedtage-forslag-om-et-styrket-digitalt-indre-marked>

Det er også muligt, at der fra politisk side har været en læringsproces med de sundhedsmæssige restriktioner, hvor man under første bølge ikke har haft relevant data og viden til at tilrettelægge tiltag, der både tilgodeser sundhedstilstanden og de økonomiske aktører. Denne læring fra første bølge har kunne gavne beslutningstagen i anden bølge, således at den marginale effekt af restriktioner på økonomien under anden bølge ikke er lige så kraftig, uden samtidig at kompromittere sundhedspolitikken.

Selvom der ikke nødvendigvis skulle være kausal sammenhæng bag, er det nærliggende at tro, at vi som mennesker, samfund og økonomier er blevet mere modstandsdygtige over for den virkelighed, vi nu lever i. Desuden peger samtlige økonomiske indikatorer på, at den hårdeste tid er bag os, så længe vi fortsætter ad samme spor. Optimismen er til at føle på, og vi kan nu bekymre os om fremtidens mere almindelige økonomiske problemer, hvor coronakrisen stadig kan spøge i kulissen, men ikke chokere os som den gjorde i marts 2020.